

Наталія НАУМЕНКО,
викладач-методист Богуславського гуманітарного коледжу
ім. І.С.Нечуя-Левицького Київської обл.

Вокальна компетенція – невід’ємна складова професійності майбутнього вчителя музики

Сучасна школа потребує фахівця з ґрунтовними психолого-педагогічними, предметно-спеціальними знаннями, прикладними вміннями та навичками, за допомогою яких учитель зможе ефективно реалізувати завдання, мету і цілі навчально-виховного процесу.

Кваліфікація вчителя музики багатoproфiльна. В кожному із видів діяльності (вокально-хорова робота, інструментальне виконавство, музично-виховна робота) гостро постає проблема спеціально-предметних компетенцій. В чому ж полягає суть професійної компетентності вчителя музики? У вмінні максимально ефективно здійснювати освітню діяльність, самореалізовуватись і самовдосконалюватись.

Зупинимось на спеціально-предметній компетентності з вокальної підготовки майбутнього вчителя музики. Вона потребує:

- ✓ формування вокально-технічної основи голосотворення;
- ✓ формування художньо-виконавських навичок на вмінь;
- ✓ створення художнього образу вокального твору, відображення його емоційного змісту;
- ✓ вміння інтерпретувати вокальний твір;
- ✓ вміння підбирати та працювати з дитячим репертуаром;
- ✓ здійснювати естетичне виховання школярів засобами вокального мистецтва.

Вокальну освіту студентів на заняттях розпочинаємо з формування вокально-хорових навичок (способи звуковедення, співацьке дихання, атака звуку, дикція, артикуляція), музичної культури (інтелекту, смаку, творчої активності).

Одним з найважливіших засобів художньої виразності в музичному виконавстві є якість звучання голосу. Тому роботу над звуком вважаємо першочерговим завданням будь-якого виконавця-вокаліста.

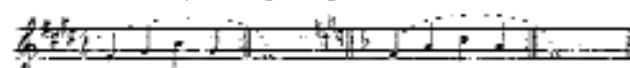
У співаків-початківців формуємо легкий, виразний, дзвінкий, з вираженим "вібратором" вокальний звук.

Чільне місце на заняттях з постановки голосу в нас належить вокальним вправам, які є необхідною умовою розвитку вокально-технічних навичок, адже без них неможливо досягти високого технічного рівня виконання вокальних творів. Ось деякі з них:

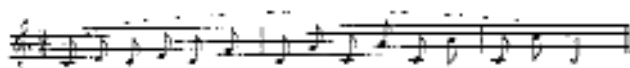
1. **Вправи за видами вокалізації** – спів голосними звуками на легато та стакато. Викладач ставить перед студентами завдання: під час співу зверніть увагу на зв'язний спів (кантилена), всі звуки поєднуйте між собою в один потік, попередній голосний приєднуючи до наступного.

2. **Вправи з поступовим розташуванням звуків** – найпростіші з'єднання, спів 2–5 ступенів мажорної гами. Опанувавши їх, переходимо до співу всієї гами, як у висхідному, так і низхідному порядках. Викладач ставить завдання студентам: під час виконання гам особливу увагу приділіть нижньому звуку. Він береться у високій позиції.

Гами є незмінним засобом для вироблення кантилени, дихання, згладжування регістрів.

3. **Вправи на рівні інтервали** – співаємо з нижнього звука до верхнього і навпаки. Спочатку працюємо на інтервалах (терція, кварта, квінта), потім даємо тризвуки, звертаючи при цьому увагу на інтонування інтервалів, особливо на звучання мажорної терції та квінти.

4. **Вправи на одній ноті** – розвивають рівномірний, довгий, економний видих, відчуття опори. Вони є корисними для співаків-початківців.

5. **Спів із закритим ротом** на сонорний приголосний звук "м". Ці вправи є корисними лише тоді, коли під час співу виникають різні й правильні резонаторні відчуття, коли співак добре відчуває вібрацію тканин носа, що значно підвищує тонус голосових м'язів.

Для того, щоб вправа мала бажаний результат, викладач повинен чітко пояснити студентові, як стежити за звуком, м'язовими відчуттями, як долати ті чи інші вокальні труднощі.

Під час занять із дітьми молодшого шкільного віку рекомендуємо застосовувати поспівки, фрагменти різних вокальних творів, зазвичай народних і дитячих пісень. На поспівки перетворюємо звичайні вокальні вправи, додавши слова. Складні місця в пісні також використовуємо як поспівку. Поспівки повинні мати простий, мелодійний та ритмічний малюнок, легко й швидко запам'ятовуватись, бути доступними, цікавими за змістом.

Готуючи студентів до пробних уроків музики в молодших класах, пропонуємо їм підібрати дві–три поспівки, при цьому вміти методично правильно пояснити завдання, спрямувати на розвиток тих чи інших вокальних навичок, наприклад:

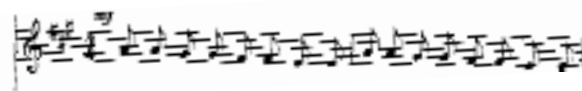
В и к л а д а ч. Які вокально-хорові навички ми формуємо у дітей поспівкою "Ходить квочка"?

С т у д е н т. Вправи на одній висоті звука розвивають у дітей довгий, економний видих, відчуття опори при чергуванні голосних звуків.

В и к л а д а ч. Якого звучання будеш домагатися від дітей цієї вправою?

С т у д е н т. Вчитиму дітей співати звук протяжно, округлюючи голосні, але при цьому чітко, виразно вимовляючи приголосні.

В и к л а д а ч. Які вокально-хорові навички будемо формувати у дітей народною піснею-примовкою "Дрібушечки"?

С т у д е н т. Цю поспівку використовуємо для розвитку дикції та артикуляції, вона вимагає особливої уваги до формування голосних, які співаються протяжно, в одній позиції.

В и к л а д а ч. В якому характері виконуються такі поспівки?

С т у д е н т. Поспівки з короткими тривалостями корисні, вони виконуються в швидкому темпі, активізуючи дихання. Їх також можна співати сольфеджіо або на різні склади, чергуючи спів на стакато і легато.

В процесі підготовки до педагогічної практики пропонуємо студентам тренувальні вправи для формування та розвитку тих чи інших вокальних навичок у дітей. Наприклад:

Вправа "Тоненька ниточка". Витягнути стулені губи горизонтально, ніби в "ниточку".

Вправа "Передражнюємо мавпочку". Підняти верхню губу так, щоб було видно зуби. При цьому верхня губа стає ніби квадратною.

Вправа "Ніби хобот". Стулити губи і намагатися витягнути їх якомога більше вперед.

Даємо студентам рекомендації щодо виконання даних вправ: вправи слід повторювати три–чотири рази підряд. Дітей розсаджувати так, щоб під час виконання вправ вони мали можливість дивитися один на одного. Також пропонуємо школярам виконувати ці вправи перед люстерком.

Пропонуємо кілька тренувальних вправ на вироблення навичок правильного співацького дихання. Ось деякі з них:

Вправа "Не згаси свічку". Зробити активний вдих, намагаючись якомога більше набрати в легені повітря. Видихати, повільно випускаючи повітря, через рот вузьким струменем.

Даємо студентам рекомендації: на вдих відчувати, як розширюються ребра (ніби піднімаються груди). На видих — ребра стискаються (груди опускаються). Вправу повторюємо три–чотири рази.

Вправа "Улюблені мамині парфуми".

Безшумно, ледь помітно, коротко вдихаємо через ніс. Затримуємо дихання і "про себе" лічимо до трьох. Ще раз вдихаємо і затримуємо дихання. Видихаючи, плавно випускаємо повітря, широко відкривши рота на склад *фа*.

Даємо студентам рекомендації: працюючи над вправою, довести кількість видихань до трьох–чотирьох.

Робота над звуком — доволі копітка й наполеглива. Красивий вокальний звук повинен бути резонуючим, вібруючим. Резонанс — це результат вібрацій повітря в голосових порожнинах, тобто в носоглотці, гортані й грудній клітці. Для резонансу потрібне правильне дихання. Уявіть, що ваші голосові зв'язки — це струни музичного інструменту, а повітря у ваших грудях — це елемент, що забезпечує необхідний резонанс. Якщо ви правильно вдихаєте повітря, то ви даєте голосовим зв'язкам оптимальну його кількість. Використовуємо такий простий спосіб перевірки наявності резонансу в грудях: притискаємо кінчики пальців до грудей і голосно вимовляємо *мумм-мумм-мумм*. При цьому відчуваємо вібрацію.

Насиченість, повнота та пружність вокального звука в значній мірі залежить від вібрато — невеликих, більш чи менш частих періодичних змін звука за висотою, силою, тембром. Наявність у голосі вібрато надає звукові динамічності, емоційності й виразності. Однак тут також слід дотримуватись міри, бо окрім виникнення таких вад, як тремолованн та коливання голосу, надмірне використання вібрато викликає відчуття абстрактної краси, солода-

вості, ніяк не зумовлених стилем та змістом виконуваного твору, адже вібрато — це засіб вираження почуття, а не доказ його наявності.

Голос кожного співака має свій тембр. У вокально-виконавській практиці під тембром розуміємо певне забарвлення голосу, постійну якість звука, співацьку манеру. Звуками більш відкритими, яскравими і в співі, і в мовленні передають радість, захоплення, гордість; звуки приглушені відображають сором'язливість, утаємниченість; стримані почуття обов'язково вимагають прикритого звучання.

Правильне звукоутворення з однаковим ступенем округлення голосних в сольному співі є дуже складним завданням, оскільки різні голосні по своїй природі — неоднорідні, строкаті. Так, при співі голосного *а* рот відкривається широко; при співі голосних *о, е, у* рот звужений, на голосних *е, і, и* розширений, губи дещо розтягнуті. Найбільший об'єм порожнина рота має при звуці *а*, менший — при звуках *о, е, у*; найменший при звуці *і*. А оскільки від зміни форми рота залежить переміщення точки упору звукових хвиль у тверде піднебіння (що є найважливішим чинником формування тембру), можна собі уявити, скільки сил та майстерності потрібно докласти співаку та вчителю, щоб досягти однакової забарвленості голосних.

Пропонуємо студентам цікаві мімічні завдання, які вони використовують на уроках музики.

— Утворіть вираз обличчя, як при сміхові: яким буде звук? (Веселим, світлим).

— Опустіть кутики губ, надайте ротові плаксивого виразу: яким буде звук? (Плаксивим, жалісним).

— Утворіть вираз обличчя, що демонструє гнів (насуплені брови, роздуті ніздрі, оскалені зуби) — яким буде звук? (Різким, злим).

Якщо співак здатний відчувати зміст твору, що виконується, голос сам набуває потрібних відтінків, а вираз обличчя виконавця, особливо форма рота, формують відповідний тембр.

У вокальній освіті одним із ключових завдань є підготовка студентів до художньо-інтерпретаційної діяльності. Належний рівень їхньої обізнаності в сфері музичної освіти дає змогу краще розуміти вокальні твори, інтерпретувати їх, здійснювати художньо-творчу діяльність. Тут вже майбутні вчителі музики вчать роз'яснювати, тлумачити літературний та музичний текст, конкретизувати його, моделювати можливі варіанти передачі змісту цього тексту, користуватися вокальною термінологією. Досить актуальним на сьогоднішній день є використання на заняттях постановки голосу широкого арсеналу інформаційних засобів — Інтернету, мультимедійних засобів, де студенти вчать не тільки чути, а й "бачити музику"; створювати слайд-шоу, графіки, фотоальбоми до творів шкільного репертуару, створювати SmartArt послідовності (згруповані блоки інформації).

Отже, суть вокальної підготовки полягає не тільки в тому, щоб навчити майбутніх вчителів музики правильного співу, озброїти практичними вміннями і навичками, теоретичними знаннями, а й сформувати систему цінностей особистості, яка б сприймала і розуміла навколишній світ, творила прекрасне й реалізовувала себе у цьому світі, була зразком фахової компетентності в мистецьких і загально-культурних питаннях.